



Blok 1

Genealogie en familiegeschiedenis

Inleiding blok 1

Genealogie is een discipline met zijn eigen begrippenapparaat en methode van onderzoek. In blok 1 van de *Basiscursus stamboomonderzoek* maakt u in de eerste plaats kennis met de belangrijkste begrippen en de methodiek van het stamboomonderzoek. Vervolgens leert u de belangrijkste vindplaatsen van informatie kennen, de archieven, verenigingen en het Centraal Bureau voor Genealogie. Daarna maakt u een begin met het onderzoek en doet u kennis op over het vastleggen van de onderzoekinformatie, in papieren of digitale vorm.

Bij dit blok horen twee teksten waarmee u uw kennis desgewenst verder kunt verdiepen:

- **Tekst 1:** Rob van Drie, 'Wie hoort erbij, wie niet', *Genealogie* 4 (1998) 69-71.
- **Tekst 2:** J.C. Maris van Sandelingenambacht, 'De genealogische methode', *De Nederlandsche Leeuw* 75 (1958) 205-216.

Inhoud leereenheid 1

Van genealogie tot familiegeschiedenis

- 1 Genealogie en afstamming
- 2 Vormen van onderzoek
- 3 Vaststellen filiatie en genealogische basisgegevens
- 4 Nummering en symbolen
- 5 Kritische genealogische methode

Opgave

Zelftoets

Terugkoppeling

- Antwoorden op de zelftoets
- Uitwerking van de opgave

Leereenheid 1

Van genealogie tot familiegeschiedenis

In deze leereenheid maken we kennis met een aantal basisbegrippen van het stamboomonderzoek: hoe definiëren we het begrip ‘genealogie’, welke vormen van onderzoek zijn er? Daarnaast leren we de ruggraat van goed genealogisch onderzoek kennen: de kritische genealogische methode.

1 Genealogie en afstamming

Wie aan vrienden of bekenden wil vertellen dat hij onderzoek naar de geschiedenis van zijn familie doet, zal spreken van ‘stamboomonderzoek’, dat hij met de ‘stamboom’ bezig is. Stamboomonderzoekers gebruiken onderling hiervoor meestal het begrip ‘genealogie’. Ze doen ‘genealogisch onderzoek’. Genealogie komt uit het Latijn en is samengesteld uit twee woorden: *genus*, wat geslacht betekent en *logos*, wat staat voor kunde of leer. Het inmiddels verouderde woord ‘geslachtskunde’ is een directe vertaling hiervan. We zien het terug in de naam van de oudste genealogische vereniging in ons land, het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde (opgericht 1883).

Definitie van het begrip ‘genealogie’

Als definitie voor ‘genealogie’ gebruiken we in Nederland tegenwoordig meestal ‘wetenschap der op afstamming berustende betrekkingen tussen mensen’. De eerste schriftelijke cursus genealogie (1980) formuleerde het zo.¹ Deze omschrijving gaat terug op het werk *Wissenschaftliche Genealogie* (1948) van de Oostenrijkse historicus en diplomaat Otto Forst de Battaglia (1889-1965), die spreekt van ‘Lehre von den auf Abstammung beruhenden Zusammenhängen zwischen Menschen’.²

Wettige afstamming

Aan het begrip ‘afstamming’ geven de beoefenaren van de genealogie in ons land traditioneel een juridische inhoud. Men plaatst het in het kader van het personen- en familierecht. Dat is verankerd in boek 1 van

1. N. Plomp, *Genealogie; Wie waren uw voorouders* (Arnhem 1980) les 1, p. 1. Ook J.C. Maris van Sandelingenambacht hanteerde het op vergelijkbare manier in zijn artikel ‘De genealogische methode’, *De Nederlandsche Leeuw* 75 (1958) 205-216, ald. 205: ‘de wetenschap der op afstamming berustende maatschappelijke familiebetrekkingen tussen mensen’.
2. Otto Forst de Battaglia, *Wissenschaftliche Genealogie; Eine Einführung in ihre wichtigsten Probleme* (Bern 1948) 10. Deze publicatie is een uitbreiding van het in 1913 door hem onder de naam Otto Forst-Battaglia gepubliceerde *Genealogie* (Leipzig en Berlijn 1913) (in de serie ‘Grundriss der Geschichtswissenschaft; Zur Einführung in das Studium der deutschen Geschichte des Mittelalters und der Neuzeit’, Reihe I, Abteilung 4a). Daarin formuleert Forst dit op p. 6 als volgt: ‘Lehre von den auf Abstammung beruhenden Verhältnissen der menschlichen Individuen’.

het *Burgerlijk Wetboek*.³ Dit wetboek behandelt onderwerpen als naam, burgerlijke stand, huwelijk, echtscheiding, voogdij, alimentatie, enzovoorts. De genealoog Maris formuleerde in dit verband in zijn artikel 'De genealogische methode' (1958) voor genealogie het 'tweeledig beginsel van de wettige afstamming', afstamming plus wettigheid.

Het uitgangspunt van Maris, dat in de eerdergenoemde cursus uit 1980 is overgenomen, had consequenties voor wie wel en wie niet een plaats mochten krijgen in een genealogisch overzicht. Alleen wettige kinderen hoorden hier in thuis was de opvatting. Er waren drie manieren om deze wettige status te verkrijgen. In de eerste plaats gold dit voor alle tijdens een huwelijk geboren kinderen. In de tweede plaats voor de kinderen die 'staande huwelijk', bij het sluiten van het huwelijk werden erkend. En in de derde plaats was er de mogelijkheid dat de Koning 'brieven van wettiging' uitgaf. Andere kinderen werden 'natuurlijk', 'onwettig' of 'onecht' genoemd, waarbij 'echt' staat voor huwelijk. Of de vader een buitenechtelijk kind erkende, deed er niet toe. Het behield de status van 'natuurlijk kind'.

'Natuurlijke kinderen' vormen het begin van een nieuw genealogisch overzicht, zo was de opvatting. Ze horen niet thuis in de familie van de moeder noch die van de (erkennende) vader.

Familierechtelijke betrekking

Deze opvatting kwam door maatschappelijke ontwikkelingen onder druk te staan, ontwikkelingen die op zichzelf in de loop der tijd leidden tot aanpassingen in het afstammingsrecht. We kunnen dit volgen in het redactiebeleid van de publicatie *Nederland's Patriciaat*, een serieus werk met genealogische overzichten van vooraanstaande c.q. bekende Nederlandse families. Een tak die van een natuurlijk kind afstamde, kreeg hierin, het beginsel van Maris volgend, aanvankelijk een apart hoofdstuk. In de loop van de jaren zestig van de twintigste eeuw plaatste de redactie zo'n tak als bijlage in het hoofdstuk van de betreffende familie, voor zover dit het nageslacht van een natuurlijke zoon betrof. Het nageslacht van een ongehuwde dochter nam men niet op. Dat veranderde eind jaren tachtig van de twintigste eeuw. De betrokken families vonden het onrechtvaardig, discriminerend dat familieleden die men echt als verwanten beschouwde, zo'n 'status aparte' kregen. *Nederland's Patriciaat* ging overstag en liet 'wettigheid' als criterium varen.

In de plaats daarvoor kwam het bestaan van een 'familierechtelijke betrekking' tussen ouder en kind als uitgangspunt. Een tak uit een ongehuwde dochter kreeg ook een plaats in het hoofdstuk over haar familie.⁴

De neerslag van deze maatschappelijke ontwikkelingen zien we terug in de aanpassingen in het afstammingsrecht met de vernieuwing van het *Burgerlijk Wetboek* in 1998. Die was ook noodzakelijk geworden door medische ontwikkelingen die IVF (*in-vitrofertilisatie*, in de volksmond wel 'reageerbuisbevruchting' genoemd) en draagmoederschap mogelijk maakten. Wie was bij draagmoederschap de moeder voor de wet? En hoe zat het met de zaaddonor? Was hij de vader van het kind?

3. De actuele tekst hiervan is te raadplegen op de website <http://wetten.overheid.nl>.

4. Rob van Drie, 'Wie hoort erbij, en wie niet? De ontwikkelingen in het personen- en familierecht en de redactie van *Nederland's Patriciaat* en *Nederland's Adelsboek*', *Genealogie* 4 (1998) 69-71.

Het sleutelbegrip werd ‘familierechtelijke betrekking’. Het hoofdstuk ‘Afstamming’ van het *Burgerlijk Wetboek* opent nu met ‘Het kind, zijn ouders en hun bloedverwanten staan in familierechtelijke betrekking tot elkaar’ (artikel 197). De termen ‘wettig’, ‘onwettig’ en ‘natuurlijk’ verdwenen uit het *Burgerlijk Wetboek*. Men sprak alleen nog van familierechtelijke betrekkingen. De familierechtelijke betrekking tussen moeder en kind ontstaat nu volgens de wet door geboorte uit de betreffende vrouw of door adoptie. Consequentie hiervan is bijvoorbeeld dat de draagmoeder van een kind voor de wet de moeder is. De familierechtelijke betrekking tussen vader en kind ontstaat door geboorte tijdens een huwelijk, door erkenning door de vader, door gerechtelijke vaststelling van het vaderschap en door adoptie.⁵

Basisdefinitie is gelijk gebleven

De basisdefinitie voor genealogie is ook tegenwoordig nog de ‘wetenschap der op afstamming berustende betrekkingen tussen mensen’. En afstamming zien we nog steeds in het kader van het familierecht. Een familierechtelijke betrekking tussen mensen ontstaat door geboorte (c.q. adoptie) of door huwelijk (c.q. partnerschapregistratie). Door geboorte komt bloedverwantschap tot stand tussen het kind en de bloedverwanten van zijn vader en zijn moeder. Door huwelijk ontstaat aanverwantschap van de ene partner met de familie van de andere partner. Ondanks het feit dat verschillende maatschappelijke ontwikkelingen een plaats gekregen hebben in het familierecht, leidt de juridische invulling van ‘genealogie’ en de consequenties die het heeft voor ‘wie er wel, en wie er niet bij hoort’, van tijd tot tijd tot discussie. Dat heeft enerzijds te maken met sociale verschijnselen en anderzijds met ontwikkelingen op het terrein van de genetica.

Druk op juridische definitie door sociale ontwikkelingen

Zo is er als we ons strikt houden aan de juridische definitie geen plaats voor andere relatievormen dan huwelijk of partnerschapregistratie. Een samenwonende partner komt dan niet in de stamboom van een familie. Door samenwoning ontstaat geen familierechtelijke betrekking tussen de partners, ook niet wanneer er sprake is van een samenlevingscontract dat voor een notaris gesloten is. Samenwonende partners komen wel in een genealogisch overzicht als er uit hun relatie een of meer kinderen geboren zijn. De beide partners staan dan in familierechtelijke betrekking tot het kind, c.q. de kinderen.

Ook pleegouders krijgen in de juridisch gefundeerde genealogie geen plaats omdat ze geen familierechtelijke betrekking hebben met hun pleegkinderen. Toch hebben zij als het om de opvoeding van kinderen gaat dikwijls een grotere bijdrage geleverd dan de juridische ouders. Maar genealogie brengt geen zorgrelaties in beeld. ‘Familie’ zou dan meer een sociale invulling krijgen, en daarmee ook lastiger te begrenzen zijn dan de juridische familie.

Sommige computerprogramma’s waarin de onderzoeker de resultaten van zijn onderzoek verwerkt, hebben overigens wel ruimte voor het opnemen van gegevens over samenwonen en pleegouders.

5. Zie Bert Lever, ‘Vaders, vaders en nog eens vaders. Elementen uit het nieuwe afstamingsrecht’, *Genealogie* 4 (1998) 31-32.

Als we het leven van de individuele familieleden gaan beschrijven en de gezinnen waar zij deel van uitmaakten, dan zullen we wel plaats inruimen voor andere mensen dan de strikt juridische familie.

Druk op juridische definitie door ontwikkelingen genetica

De strikt juridische definiëring van genealogie staat ook onder druk door ontwikkelingen op het terrein van de genetica. De schriftelijke cursus genealogie uit 1980 kon nog zeggen: 'Noodgedwongen gaat de genealogie dan ook uit van de wettige afstamming. Of die de biologische werkelijkheid weergeeft onttrekt zich aan onze waarneming.'⁶ De introductie van DNA-techniek in de jaren tachtig van de vorige eeuw maakte onderzoek naar biologische afstamming mogelijk.

De traditionele familierechtelijke opvatting over ouderschap was beïnvloed door het Romeinse recht. Een van de rechtsprincipes daarin was 'Mater semper certa est, pater is est quem nuptiae demonstrant': de moeder is altijd zeker, de vader is hij die door het huwelijk aangewezen wordt (= die met deze vrouw getrouwd is).

De vrouw die van een kind beviel, was — tot de komst van reageerbuisbevruchting en draagmoederschap — zowel juridisch als biologisch de moeder van het kind.⁷ Juridisch en biologisch moederschap vielen hier in principe samen.⁸

Dit gold in veel gevallen ook voor juridisch en biologisch vaderschap. Maar zekerheid hierover was er niet, tot de komst van DNA-technieken. Een gehuwde man kon wel het vaderschap van een tijdens het huwelijk geboren kind ontkennen, maar hij moest sterke argumenten hebben om de rechter hiervan te overtuigen. Iemand die bijvoorbeeld kon aantonen dat hij zelf in Nederlands-Indië verbleef, ten tijde van de verwekking van het kind bij zijn vrouw in Nederland, had een sterke zaak. Voor een ongehuwde moeder was het moeilijk om 'verhaal te halen' bij de verwekker van haar kind, zijn vaderschap aan te tonen.

De mogelijkheden van DNA-onderzoek veranderden dit. Zowel vaderschap als moederschap zijn nu in biologische zin vast te stellen. Iedereen die dat wil, kan tegenwoordig bij gespecialiseerde bedrijven zo'n test laten uitvoeren en het is redelijk betaalbaar ook. Het enige wat je hoeft te doen, is een beetje wangslim afstaan. We zien de DNA-test regelmatig langs komen in een televisieprogramma als *Spoorloos*.

DNA-techniek kan ook verwantschap die verder terug in de tijd gaat, aantonen of ontkennen. Een klein stukje erfelijk materiaal, het mitochondriaal DNA vererft onveranderd in de rechte vrouwelijke lijn, van moeder op dochter, op kleindochter, achterkleindochter, enzovoorts. Wetenschappers hebben het mitochondriaal DNA herleid tot enkele 'oermoeders' die in de prehistorie leefden. Ze hebben zelfs aangegeven waar ieder van hen ongeveer geleefd moet hebben. DNA-onderzoek kan laten zien van welke oermoeder een vrouw afstamt.

6. Plomp, *Genealogie*, les 2, p. 5.

7. Voor ongehuwde moeders gold overigens tot 1 september 1948 dat zij voor de ambtenaar van de burgerlijke stand hun kind moesten erkennen. Pas daardoor ontstond de familierechtelijke betrekking tussen moeder en kind. Zie R.F. Vulmsma, *Burgerlijke stand en bevolkingsregister* (Den Haag 2002) 50.

8. Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan: het komt voor dat een kind van een ander ouderpaar heimelijk in het eigen gezin wordt opgenomen — bijvoorbeeld bij kinderloosheid — en als eigen kind wordt aangegeven. Men noemt dit een 'ondergeschoven kindje', naar het gebruik een baby in de lade van de bedstede te laten slapen.

Ook biologische verwantschap in mannelijke lijn is over de eeuwen heen vast te stellen. Het Y-chromosoom vererft in principe onveranderd in rechte mannelijke lijn, van vader op zoon, op kleinzoon, op achterkleinzoon, enzovoorts. In de loop der eeuwen kan in de keten van mannelijke afstammelingen een kleine mutatie optreden, waardoor binnen één familie een bepaalde tak te onderscheiden is.

Stamboomonderzoekers hebben al gebruikgemaakt van deze kennis. Zo is deze techniek gebruikt om aan te tonen dat een groep naamgenoten die niet door archiefonderzoek 'aan te sluiten was' aan de stamboom, wel degelijk erbij hoort. Het formele bewijs was na langdurig archiefonderzoek niet te leveren. DNA-onderzoek toonde aan dat deze groep een tak van de familie vormt.

Andersom kan zo'n onderzoek ook als uitkomst opleveren dat een bepaalde tak in juridische zin wel, maar in biologische zin niet bij de familie hoort. Een van de vrouwen heeft dan — al dan niet met medeweten van haar echtgenoot — een kind van een andere man gekregen. Zo hebben de mogelijkheden van DNA-onderzoek een dimensie toegevoegd aan het genealogisch onderzoek.

2 Vormen van onderzoek

Afhankelijk van de kring van familieleden die we in het onderzoek betrekken, zijn er verschillende vormen van genealogisch onderzoek, die elk hun eigen benaming hebben.

Het onderzoek kan zich daarbij in twee verschillende richtingen door de tijd heen bewegen: werkend van het heden naar het verleden of van het verleden naar het heden. In het eerste geval doen we onderzoek naar voorouders ofwel ascendentenonderzoek. We volgen de zogenaamde 'opgaande' of 'klimmende' lijn. In het tweede geval gaat het om onderzoek naar afstammelingen, ook wel descendenten genoemd, en volgen we de neergaande of dalende lijn.

De *kwartierstaat* is de meest populaire vorm van voorouderonderzoek. Het is het overzicht van de voorouders van een bepaalde persoon. Het overzicht begint met deze persoon zelf, die *kwartierdrager* of *proband(us)* heet. Daarna volgen zijn of haar twee ouders, vier grootouders, acht overgrootouders, zestien betovergrootouders, tweeëndertig betbetovergrootouders, enzovoorts. Elke generatie verdubbelt het aantal voorouders.

De *stamreeks* is een overzicht van de voorouders in rechte mannelijke lijn van een bepaalde persoon. Terugwerkend in de tijd ga je van zoon naar vader, diens vader, daar de vader van, enzovoorts, tot je niet verder terug kunt en je bij de *stamvader* angekommen bent, de oudst bekende voorvader in die reeks.

De *matrilineaire reeks* of *moederreeks* is de vrouwelijke tegenhanger hiervan. Een overzicht van de voorouders in rechte vrouwelijke lijn van een bepaalde persoon: moeder, haar moeder, daar de moeder van, enzovoorts, tot de oudst bekende voormoeder.

De *afstammingsreeks* is een overzicht van de afstamming van een bepaalde persoon uit een van zijn voorouders (anders dan zijn stamreeks of matrilineaire reeks). Een voorbeeld van een afstammingsreeks

is die van de opeenvolgende koningen/koninginnen van ons land, vanaf koning Willem I tot en met Beatrix.

De *naamreeks* geeft een overzicht van de opeenvolgende voorouders van een bepaalde persoon die dezelfde familienaam dragen als deze persoon. Dit begrip wordt meestal gebruikt wanneer de naam één of meer keren via vrouwelijke lijn is vererfd en daardoor afwijkt van de rechte mannelijke lijn. Volgt de naamreeks helemaal de rechte mannelijke lijn dan is deze identiek aan de stamreeks.

Een *verwantschapsreeks* laat zien hoe twee of meer personen van een gemeenschappelijke voorouder afstammen. De reeks gaat in opgaande lijn naar de gemeenschappelijke voorouder en dan in neerdalende lijn naar de verwante persoon.

Het begrip ‘genealogie’ staat niet alleen voor stamboomonderzoek in zijn algemeenheid, het is in engere zin ook een vorm van onderzoek. Een *genealogie* is dan een overzicht van de afstammelingen in mannelijke lijn van een bepaalde persoon. Een genealogie vermeldt van elke zoon het volledige gezin, alle kinderen, zowel zonen als dochters. Van de dochters wordt de eventuele partner gegeven, maar niet de kinderen. De zonen werkt de genealogie wel uit: naast de partner(s) ook de kinderen, met een verdere uitwerking van de zonen hiervan.

Omdat een familienaam meestal in mannelijke lijn vererft, staat in een genealogie meestal een bepaalde naam centraal. In sommige genealogieën volgt men ook de naamdragers die niet uit mannelijke lijn stammen. In het verleden waren dat takken uit dochters die ongehuwd waren ten tijde van de geboorte van het kind dat de naam van de moeder kreeg. Tegenwoordig is het – sinds de aanpassing van het naamrecht in 1998 – ook mogelijk dat binnen het huwelijk geboren kinderen de naam van de moeder krijgen. En al eerder was er de mogelijkheid dat kinderen de familienaam van hun stiefvader krijgen. Ook deze naamdragende kinderen neemt men tegenwoordig vaak in een genealogie op. Daarbij komt men verder af te staan van het oorspronkelijke beginsel van de afstamming langs mannelijke lijn. De genealogie ontwikkelt zich tot wat je een *naamgenealogie* zou kunnen noemen.

De meest uitgebreide vorm van onderzoek naar descendenten is de *parenteel*. Dit is een overzicht van alle afstammelingen, zowel in mannelijke als vrouwelijke lijn, van een bepaald ouderpaar. Niet alleen de zonen worden dus uitgewerkt, maar ook van de dochters vermeldt de parenteel de nakomelingen.

Voor elk van de hier beschreven onderzoeksvormen geldt dat het zich beperkt tot een bepaalde kring van bloedverwanten en aanverwanten, personen die onderling een familierechtelijke betrekking hebben. We zagen hiervoor al dat deze familierechtelijke invulling onder druk staat door maatschappelijke ontwikkelingen en de mogelijkheden van DNA-onderzoek.

De rangschikking van de gegevens is generatie voor generatie, waarbij de onderlinge samenhang zichtbaar blijft. Presentatie van de informatie uit elk van de onderzoeksmodellen kan in tabelvorm, op een grafische manier, of in lijstvorm, met doorlopende tekst, als ware het proza.

En het vaak gebruikte begrip *stamboom*, wat moeten we daar onder verstaan? Onderzoekers gebruiken het als algemene benaming voor elke vorm van genealogisch onderzoek. Wie aangeeft dat hij ‘met zijn stamboom’ bezig is, kan daarmee dus een kwartierstaat, genealogie, parenteel of andere onderzoeksvormen bedoelen.

Ook voor *familiegeschiedenis* geldt dat er niet één specifieke vorm van onderzoek mee bedoeld wordt. Vaak gaat het om een genealogie die meer geeft dan de namen en de basisgegevens over geboorte, huwelijk en overlijden. Een familiegeschiedenis is meer beschrijvend van karakter en plaatst de geschiedenis van de beschreven familie ook in een historisch kader.

3 Vaststellen filiatie en genealogische basisgegevens

We hebben gezien dat de familierechtelijke betrekking tussen mensen centraal staat in genealogisch onderzoek. Tijdens het onderzoek leggen we relaties tussen personen, we brengen de familierechtelijke betrekkingen tussen hen in beeld. De driehoek vader-moeder-kind vormt daarbij de kern. In het genealogische jargon heet die ouder-kindrelatie ‘filiatie’ (afgeleid van het Latijnse *filiatio*, dat dezelfde betekenis heeft).

Als een genealoog zegt dat de filiatie tussen een kind en een ouder niet bewezen is, dan bedoelt hij dat er geen of niet voldoende bewijs is voor de afstamming, voor het bestaan van een familierechtelijke betrekking. Tijdens het onderzoek verzamelen we bewijzen voor de afstamming, voor de ouder-kindrelaties. De analyse van deze bewijzen noemen we de ‘bewijsvoering’.

Ter identificatie van de verschillende personen in een genealogisch overzicht voegen we een aantal persoonsgegevens toe: familienaam en voornamen, geboorteplaats en -datum, huwelijksplaats en -datum (plus eventuele echtscheiding), overlijdensplaats en -datum, beroep en woonplaats.

Als we de exacte geboorte- en overlijdensgegevens niet kunnen achterhalen, dan geven we indien bekend respectievelijk de doopplaats en -datum en begraafplaats en -datum.

Wanneer ook die gegevens niet bekend zijn, dan geven we zo mogelijk de periode waarin het feit plaatsgevonden moet hebben. Dan doen we niet op de gok, maar gebaseerd op bronnen. We weten bijvoorbeeld dat iemand op een bepaalde datum nog in leven was en op een andere datum reeds overleden was. Dat levert een periode op waarbinnen de betreffende persoon overleden moet zijn.

De hier besproken gegevensset noemen we de *genealogische basisgegevens*. Deze *Basiscursus stamboomonderzoek* concentreert zich vooral op het vinden, beoordelen en verwerken van deze genealogische basisgegevens.

4 Nummering en symbolen

Voor de verschillende vormen van onderzoek zijn in de loop der tijd nummeringsystemen ontwikkeld. Meestal heeft voor een bepaalde onderzoeksvorm één bepaald systeem de voorkeur gekregen. Zo’n vast systeem helpt de weg te vinden in een genealogisch overzicht. De lezer die een zekere routine heeft opgebouwd, kan gemakkelijk van de ene naar de andere persoon ‘wandelen’.

In een stamreeks krijgt de oudste voorvader, stamvader genoemd, het Romeinse cijfer I. Zijn zoon krijgt het cijfer II, de kleinzoon wordt III, enzovoorts.

Bij een genealogie heeft dezelfde stamvader ook nummer I. De kinderen volgen onder de vader in chronologische volgorde en hebben Arabische cijfers, 1, 2, 3, enzovoorts. De zoons met nageslacht krijgen het generatiecijfer II, gevolgd door een letter uit het alfabet. De oudste zoon is IIa, daarna volgt IIb, IIc, IId, enzovoorts. Dit systeem wordt verder gevolgd in de daaropvolgende generatie (IIIa, IIIb, enzovoorts). Als bij een omvangrijke genealogie het alfabet verbruikt is binnen één generatie, dan worden dubbele letters gebruikt. Zo volgt na XIII: XIIIa, XIIIab, XIIIac. Een genealogie wordt bij publicatie meestal tak voor tak uitgewerkt: eerst alle afstammelingen van IIa, daarna van IIb, enzovoorts. In het voorbeeldschema van een genealogie hieronder (afb. 1.1) zijn er twee takken, uit IIa en IIb. De tak uit IIa wordt eerst uitgewerkt. Na het gezin van IIa worden de gegevens van de gezinnen van IIIa en IIIb gegeven. De zoon van IIIa heeft geen nageslacht. Deze tak sterft dus uit. Daarna volgt de uitwerking van de tak uit IIb. Deze heeft één zoon en twee kleinzonen met nageslacht.

Een andere – minder vaak voorkomende – manier van uitwerken van een genealogie is generatie voor generatie: eerst iedereen uit generatie II, daarna uit generatie III, IV, V, VI, enzovoorts.

Voor een parenteel gebruiken genealogen wel hetzelfde nummeringssysteem als voor de genealogie. Zie het voorbeeldschema van de parenteel (afb. 1.2), en vergelijk dit met het schema van de genealogie (afb. 1.1) met dezelfde stamvader.

Voor de parenteel gebruikt men soms ook een decimaal systeem met een opener karakter. Dat kan ook handig zijn in de opbouwfase van een omvangrijke genealogie. Dan verandert er nog veel, worden vele personen gevonden en toegevoegd. Een nummering met een combinatie van een Romeins cijfer en een letter moet dan regelmatig aangepast worden. De kinderen uit het gezin van de stamouders krijgen in zo'n open nummering een volgnummer vanaf 1. Hebben zij vijf kinderen dan zijn ze genummerd van 1 tot en met 5. De kleinkinderen krijgen een volgnummer dat vooraf wordt gegaan door het nummer van hun ouder. Heeft het tweede kind bijvoorbeeld 4 kinderen dan hebben zij de nummers 2.1 tot en met 2.4. Het oudste kind van 2.4 krijgt het nummer 2.4.1, enzovoorts.

Bij kwartierstaatnummering wordt veelal gebruikgemaakt van het zogenaamde 'systeem-Kekule'. Dit systeem, dat al in de zestiende eeuw bekend was, is genoemd naar de Duitse genealoog Stephan Kekule von Stradonitz (1863-1933) die het drie eeuwen later populair maakte. Het heet ook wel 'Sosa-Kekule' of 'Sosa-Stradonitz'.

Hierbij krijgt de kwartierdrager (proband) nummer 1, de vader 2, de moeder 3. De ouders van de vader 4 en 5, van de moeder 6 en 7. De ouders van de grootvader van vaders kant zijn dan 8 en 9, enzovoorts. De voorouders in de kwartierstaat heten 'kwartieren'. De kwartiernummers van voorouders kunnen eenvoudig berekend worden op basis van het nummer van het kind (k). De vader heeft $k \geq 2$, de moeder $k \geq 2+1$. Heeft het kind nummer 427, dan hebben de ouders de kwartiernummers 854 en 855. In dit systeem hebben mannen altijd een even nummer (behalve de mannelijke proband), vrouwen een oneven.

Een minder populair nummeringssysteem gebruikt de combinatie van Romeins generatiecijfer en Arabisch volgnummer. Elke generatie begint de Arabische nummering met 1. De grootvader van vaders kant van de

proband heeft in dit systeem bijvoorbeeld het nummer III/1, de moeder daarvan IV/2.

Bij de samenstelling van een kwartierstaat kunnen we stuiten op het verschijnsel dat we via verschillende lijnen van dezelfde voorouders afstammen. Als neef en nicht met elkaar trouwen en één paar grootouders gemeenschappelijk hebben, dan delen zij daarmee ook alle voorouders van deze grootouders. De kwartieren herhalen zich, er is sprake van 'kwartierherhaling'.⁹ Dergelijke verwantschap kan ook verder weg liggen dan die tussen neef en nicht. Misschien blijkt tijdens uw onderzoek wel dat uw vader en moeder heel in de verte aan elkaar verwant zijn en een aantal voorouders delen.

Werkt u met een genealogisch computerprogramma, dan hoeft u zich geen zorgen meer te maken over wie welk nummer krijgt. De nummers worden automatisch aangebracht, waarbij dan vaak nog een keuze gemaakt kan worden uit verschillende systemen.

1.1 Voorbeeldschema genealogie

1.2 Voorbeeldschema parenteel

Voor het aanduiden van levensfeiten zijn de volgende symbolen in gebruik:

*	geboren	o/o	gescheiden
~	gedoopt	†	overleden
∞ of ×	getrouwd	□	begraven

5 Kritische genealogische methode

De tijdsdimensie die aan stamboomonderzoek zit, maakt het tot een vorm van historisch onderzoek. De methodiek van stamboomonderzoek is dan ook nauw verwant aan die van de geschiedbeoefening.

Als we historisch onderzoek in een schema proberen te vatten, dan kunnen we een aantal stappen onderscheiden. Aan het begin stelt de historicus zich een bepaalde vraag, hij formuleert een probleemstelling die hij wil onderzoeken. Daarna volgt een oriënterende fase van literatuuronderzoek. Hij verdiept zich in het onderwerp en gaat na wat er al over geschreven is, wat anderen er over zeggen. Dan volgt onderzoek in bronnen, documenten die een antwoord kunnen geven op de geformuleerde vraag. De gegevens die hij tijdens het onderzoek uit literatuur en bronnen verzamelt, verwerkt de historicus op een systematische manier. Uiteindelijk verwerkt hij de gevonden informatie in een verslag met de resultaten van het onderzoek. Dit wordt besloten met de conclusies die op basis van het onderzoek getrokken kunnen worden.

1.3 Schema kritische genealogische methode

De stamboomonderzoeker volgt een vergelijkbare weg (zie afb. 1.3). Samen vormen de verschillende onderdelen van het onderzoekproces de *kritische genealogische methode*, die in deze cursus centraal zal staan.

9. De ook wel gebruikte term 'kwartiervelies' is minder gelukkig, omdat van verlies van kwartieren (dus van voorouders) geen sprake is.

Vraagstelling

Aan het begin van elk onderzoek staat een vraagstelling. Dat kan een ruim geformuleerde vraag zijn als: wie zijn mijn voorouders, waar komt mijn familienaam vandaan of wie stammen er allemaal van de grootvader van moederskant van mijn moeder af? Voor de beantwoording van dit soort vragen kiest de genealoog een van de onderzoekmodellen die hiervoor besproken zijn. Maar de onderzoeker kan zich ook een detailvraag stellen binnen een uitgebreider onderzoek. Bijvoorbeeld: waar woonden de ouders van mijn grootvader van vaders kant, waar en wanneer is 'die en die' voorouder overleden of was 'die en die persoon' de vader van mijn op dit moment oudst bekende voorvader?

Verkenning: onderzoek door anderen?

Op basis van de vraag voert de genealoog een verkenning uit, waarin hij nagaat of iemand anders het betreffende onderzoek — of een gedeelte daarvan — misschien al heeft gedaan, of er nog mee bezig is. Hoe dit valt te achterhalen, komt in leereenheid 2 (paragraaf 5) aan de orde. Welk antwoord hebben andere onderzoekers gegeven op de gestelde vraag? Als je als onderzoeker tevreden bent met dit antwoord kan je het in je familieadministratie verwerken. Je hebt zo voorkomen dat je dubbel werk deed.

Bronnenonderzoek

Als dit verkennende onderzoek niet het antwoord oplevert, je er niet tevreden mee bent en/of met eigen ogen de documenten wilt zien waar het op gebaseerd is, dan stap je over naar het bronnenonderzoek. Op basis van je bronnenkennis maak je een lijstje van de documenten waar je het antwoord in zou kunnen vinden en op welke plaats je die gaat bekijken. Je maakt dus een soort boodschappenlijstje.

Deze kennismakingscursus behandelt in elke leereenheid een aantal bronnen voor stamboomonderzoek. De cursist krijgt wat achtergrondinformatie over ontstaan en geschiedenis, over de informatie die er in te vinden is en de kwaliteit daarvan, en over de plaats waar elke bron te vinden is.

Kritische beoordeling en gegevensverwerking

Parallel aan het verzamelen van informatie tijdens de verkennende fase en bij het bronnenonderzoek lopen de kritische beoordeling en de verwerking van de gevonden gegevens. Hoe gaan we om met de informatie die we vinden, hoe beoordelen we de betrouwbaarheid ervan? Deze kritische instelling is een belangrijke basishouding van het genealogisch onderzoek.

De verslaglegging van het onderzoek, het vastleggen van wat je gedaan hebt tijdens het onderzoek, het verantwoorden van de gevonden informatie komen in leereenheid 2 in de paragrafen 6 t/m 8 aan de orde. Wat moet je wel, wat moet je niet noteren? Hoe verwerken we de gegevens? Hoe verantwoorden we de bronnen?

Antwoord

Uiteindelijk leidt het onderzoek naar een antwoord op de gestelde vraag. Dit legt de onderzoeker vast in zijn onderzoekadministratie of een publicatie. Hij zet hierin ook uiteen hoe hij tot het antwoord is gekomen. De gevonden antwoorden kunnen op zichzelf weer tot nieuwe vragen leiden, waarmee het onderzoekproces van voren af aan begint.

OPGAVE 1.1

Vul het kwartierstaatformulier in met uzelf als proband, met de namen, plaatsen, data en beroepen voor zover u die uit uw geheugen of documenten binnen handbereik kunt putten (afb. 1.4). Als voorbeeld kan de kwartierstaat van de kunstschilder Pieter Mondriaan dienen (afb. 1.5). Gebruik hierbij ook de grafische symbolen voor de verschillende gebeurtenissen.

ZELFTOETS

- 1 Tot de herziening van het Burgerlijk Wetboek in 1998 werd het begrip ‘natuurlijk kind’ gebruikt. Wat is dit niet?
 - a een onecht kind
 - b een buitenechtelijk kind
 - c een kind uit een huwelijk
 - d een onwettig kind
- 2 De zus van mijn overgrootvader heeft twaalf achterkleinkinderen. Dit zijn van mij
 - a aanverwanten.
 - b bloedverwanten.
 - c zowel bloed- als aanverwanten.
 - d bloed- noch aanverwanten.
- 3 ‘Mijn naam is De Ruyter de Wildt’, afstammeling van Michiel Adriaensz de Ruijter. Mijn voormoeder Anna Maria Parker, achterachterkleindochter van de zeeheld, trouwde met Jacobus de Wildt, mijn betovergrootvader. Zij kreeg bij Koninklijk Besluit van 23 september 1817 toestemming de naam De Ruyter toe te voegen aan die van haar echtgenoot De Wildt en haar kinderen uit dit huwelijk. De reeks voorouders van Michiel Adriaensz de Ruyter tot aan mij is een
 - a afstammingsreeks.
 - b matrilineaire reeks.
 - c stamreeks.
 - d naamreeks.
- 4 De vader van Huibregt Zevenbergen (1843-1917) was een onecht kind van Maria Zevenbergen (1785-1833). Voorafgaand aan Maria zijn nog zes opeenvolgende generaties Zevenbergen bekend. De reeks van de oudst bekende voorvader Zevenbergen via Maria naar genoemde Huibregt Zevenbergen (1843-1917) is een
 - a stamreeks en afstammingsreeks.
 - b naamreeks en stamreeks.
 - c moederreeks en afstammingsreeks.
 - d naamreeks en afstammingsreeks.



- 5 Maria de Vries heeft in een kwartierstaat met de nummering volgens het systeem Kekule het nummer 883. Welk nummer heeft haar grootmoeder van vaders kant?
- a 1767
 - b 3533
 - c 441
 - d 2535
- 6 Waarin verschilt een parenteel van een genealogie?
- a In een genealogie worden alleen de kinderen van de mannen opgenomen, in een parenteel de kinderen van de vrouwen.
 - b Een genealogie vermeldt van een ouderpaar het hele gezin. Alleen de zonen worden verder gevolgd, in een parenteel zowel zonen als dochters.
 - c Een parenteel vermeldt zonen, een genealogie zowel zonen als dochters.
 - d Een genealogie vermeldt alleen de zonen, een parenteel zowel zonen als dochters.
- 7 Hoe kan men aantonen dat twee takken van een genealogie in biologische zin verwant zijn
- a door mitochondriaal DNA van mannelijke afstammelingen te vergelijken
 - b door mitochondriaal DNA van vrouwelijke afstammelingen te vergelijken
 - c door Y-DNA van mannelijke afstammelingen te vergelijken
 - d door Y-DNA van vrouwelijke afstammelingen te vergelijken

TERUGKOPPELING

Antwoorden op de zelftoets

- 1 c
- 2 b
- 3 a
- 4 d
- 5 b
- 6 b
- 7 c

Uitwerking van de opgave

- 1.1 Merk op dat de kwartierstaat van Pieter Mondriaan twee kwartierstaat-nummeringen naast elkaar gebruikt.

Inhoud leereenheid 2

Begin van het onderzoek

- 1 Vindplaatsen informatie: archieven
- 2 Centraal Bureau voor Genealogie
- 3 Verenigingen
- 4 Begin van het onderzoek: 'thuis'
- 5 Eerder onderzoek
- 6 Hebben de mormonen alles al uitgezocht?
- 7 Vastleggen onderzoek
- 8 Genealogische computerprogramma's
- 9 Verantwoording gevonden gegevens: eerder onderzoek

Opgaven

Zelftoets

Terugkoppeling

- Antwoorden op de zelftoets
- Uitwerking van de opgaven

Leereenheid 2

Begin van het onderzoek

Genealogisch onderzoek brengt ons op vele plaatsen en bij allerlei instellingen. Deze leereenheid bespreekt de belangrijkste vindplaatsen van informatie. In het kader van deze kennismakingscursus zijn dat de instellingen die in eerste plaats voor onderzoek in aanmerking komen: het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag, genealogische verenigingen en archiefinstellingen. Daarnaast zijn er nog vele andere instellingen die we – afhankelijk van de soort belangstelling die het onderzoek opwekt – tijdens ons onderzoek tegen kunnen komen: allerlei musea en bibliotheken.

Daarna maken we thuis een begin met het onderzoek en leren we na te gaan of er al eerder onderzoek gedaan is naar een familie. Ten slotte is er aandacht voor het opbouwen van een familieadministratie voor de verslaglegging van het onderzoek zelf en het verwerken van informatie die het onderzoek oplevert. Dat kan in papieren vorm zijn maar ook in speciale genealogische computerprogramma's.

1 Vindplaatsen van informatie: archieven

Dat we zoveel over familieleden uit het verleden te weten kunnen komen, is vooral te danken aan het feit dat de overheid al eeuwenlang van alles optekent over de burgers. Naarmate we dichterbij het heden komen, wordt de overheidsadministratie steeds verfijnder en is er meer bewaard gebleven. Behalve de overheid hebben ook bepaalde instellingen en particulieren een administratie die eeuwen terug gaat. Dit geldt bijvoorbeeld voor kerkgenootschappen. Ook hierin kan de nodige informatie voor de stamboomonderzoeker te vinden zijn.

De overheid kent speciale archiefdiensten die het bewaren van de oude overheidsadministratie tot taak hebben. Daarnaast treden deze diensten ook op als archiefbewaarder voor particulieren (personen, families, kerkelijke instellingen, verenigingen, enzovoorts). Zo'n archiefdienst wordt vaak kortweg 'archief' genoemd. Een genealoog die een dagje onderzoek heeft gedaan, kun je dan ook horen zeggen 'ik ben vandaag naar het archief geweest'.

Het woord 'archief' wordt ook in een andere betekenis gebruikt, voor de documenten die bij elkaar horen omdat ze in de loop der tijd door één bepaalde instelling, de 'archiefvormer' (een stad, kerk, vereniging, bedrijf, enzovoorts), bij elkaar gebracht zijn.

Voor de stamboomonderzoeker is het de kunst te weten bij welke archiefdienst hij moet aankloppen om bepaalde gegevens te vinden, of hij nu een digitaal bezoek brengt, of naar de werkelijke studiezaal gaat. Daarvoor is het nodig iets af te weten van de organisatie van het archiefwezen.

In Nederland zijn er archiefdiensten van de overheid in de provinciehoofdsteden, archiefdiensten op lokaal en regionaal niveau en archiefdiensten van waterschappen.

Regionaal historisch centrum in elke provinciehoofdstad

In de eerste plaats is er in elke provinciehoofdstad een archiefdienst. Van oudsher heette deze het rijksarchief in de betreffende provincie. Gedurende de afgelopen tien jaar zijn de rijksarchieven in de meeste provincies samenwerkingsverbanden aangegaan in 'regionale historische centra', met gemeentearchieven, streekarchieven en soms met andere culturele instellingen zoals bibliotheken. Zo ontstonden bijvoorbeeld het Zeeuws Archief in Middelburg, het Historisch Centrum Overijssel in Zwolle en Tresoar in Leeuwarden.

Zo'n rijksarchief had in de eerste plaats tot taak het bewaren van de archieven van de rijks- en provinciale instellingen in die provincie. Daarnaast beheerden zij archieven van lokale overheden van voor 1795, voor zover die niet door lokale of regionale archiefdiensten beheerd werden. Dit hoort nu tot de beheerstaken van de samenwerkingsverbanden waarin voormalige rijksarchieven opgenomen zijn.

Het in Den Haag gevestigde Nationaal Archief (vroeger Algemeen Rijksarchief geheten) bewaart in de eerste plaats archieven van landelijk opererende (overheids)instellingen, bedrijven, families en personen, bijvoorbeeld van de Staten-Generaal, de Verenigde Oost-Indische Compagnie, ministeries, de familie Van der Duyn of een politicus zoals Thorbecke. Daarnaast beheert het Nationaal Archief de archieven van het voormalige Rijksarchief in Zuid-Holland.

Lokale en regionale archiefdiensten

In de tweede plaats zijn er lokale en regionale archiefdiensten. Veel gemeenten hebben voor het beheer van hun archieven een 'gemeentelijke archiefdienst', 'gemeentearchief' of 'stadsarchief'. Een aantal gemeenten heeft geen afzonderlijke archiefdienst maar heeft wel een ambtenaar die speciaal belast is met de zorg voor het oude archief. Sommige gemeenten werken samen bij het beheer van hun oude administratie, zij hebben een 'streekarchief' of 'streekarchivariaat' opgericht. Van een streekarchief spreekt men als alle archieven op één plaats zijn samengebracht, van een streekarchivariaat als er meerdere archiefbewaarplaatsen (locaties) zijn die onder één instelling vallen.

Archieven van waterschappen

Ten derde zijn er waterschappen, overheidsorganisaties die zich met het waterbeheer bezighouden, die over een eigen archiefdienst beschikken. Soms hebben waterschappen hun archieven in beheer gegeven bij een streekarchief of streekarchivariaat.

Wat vind ik waar?

De archieven herbergen tal van documenten die voor de stamboomonderzoeker interessant zijn. Het is de kunst om te weten te komen welke bronnen u waar kunt vinden. Bij de bronnen die in deze cursus ter sprake komen, wordt dit aangegeven. Behalve de hier behandelde bronnen zijn er echter veel meer. Veel ervan vindt u in de genealogische handboeken en provinciale gidsen voor genealogisch onderzoek, vermeld in de literatuuropgave bij deze cursus.

Bij de archiefdienst die u bezoekt, kunt u informeren naar de bijzondere mogelijkheden die men daar voor uw onderzoek heeft, voor de plaats of regio waar uw voorouders woonden. Vaak krijgt u bij een eerste bezoek een informatiebrochure uitgereikt met de belangrijkste mogelijkheden ter plaatse voor de stamboomonderzoeker. Neem vooral even de tijd om

deze informatie door te nemen. U leest hierin bijvoorbeeld welke bronnen beschikbaar zijn in de studiezaal. Andere bronnen moet u aanvragen en worden dan uit de depots gehaald voordat u ze in de studiezaal mag bekijken.

Veel archieven organiseren cursussen stamboomonderzoek, voor beginnende en gevorderde onderzoekers, of gericht op specifieke vormen van onderzoek, bijvoorbeeld naar het bezit van onroerend goed van voorouders.

De meeste archiefdiensten hebben een overzicht van de archieven die zij beheren. Het raadplegen van een dergelijk archievenoverzicht kan inspiratie voor het onderzoek opleveren. Zo'n overzicht geeft ook aan of er een inventaris of plaatsingslijst is van het archief dat uw interesse heeft. Een inventaris beschrijft systematisch de onderdelen van een archief. Deze onderdelen zijn voorzien van een inventarisnummer, het nummer dat u gebruikt om het ter inzage te vragen. Een plaatsingslijst geeft een voorlopige en summiere ordening van een archief.

Bezoek aan een archief

De handigste wegwijzer naar archiefdiensten is de website van Archiefnet (www.archiefnet.nl). De informatie die hierop staat, kunt u gebruiken om uw bezoek voor te bereiden. Op de website van een archief vindt u bijvoorbeeld de openingstijden. Deze verschillen per archiefdienst. Sommige zijn slechts één of enkele dagen onder kantoortijd te bezoeken, andere van maandag tot en met vrijdag. Voor degenen die overdag wat moeilijker tijd vrij kunnen maken, is een aantal archieven één avond in de week en/of op zaterdag open. Sommige archieven kunnen niet zonder voorafgaande afspraak bezocht worden.

Het bezoek aan overheidsarchieven is gratis en de archieven die zij bewaren, zijn in principe openbaar. Dat betekent dat iedereen ze in mag zien. Hierop zijn wel uitzonderingen mogelijk, bijvoorbeeld als de privacy van mensen in het geding is. Ook archiefstukken die in een slechte materiële staat verkeren, die bij wijze van spreken verpulveren als je erin gaat bladeren, zullen niet openbaar zijn. Originele archiefstukken geeft een archief ook niet ter inzage als ze op microfilm, als fotokopie of gescand in de studiezaal ter inzage zijn.

2 Centraal Bureau voor Genealogie

Het Centraal Bureau voor Genealogie is een documentatiecentrum voor stamboomonderzoek. Het is in 1945 opgericht, onder meer om genealogische collecties van particulieren en het rijk te beheren. Het is gevestigd in Den Haag op een gemakkelijk te bereiken locatie naast het Centraal Station.

Tijdens een oriënterend bezoek kunt u zien wat het Centraal Bureau voor Genealogie, of kortweg CBG, voor uw onderzoek kan betekenen. Als u over internet beschikt, kunt u zich thuis al voorbereiden door de site van het CBG te bezoeken (www.cbg.nl).

Het Centraal Bureau voor Genealogie beschikt over een uitgebreide bibliotheek met onder andere boeken en tijdschriften met onderzoekresultaten. De neerslag van eerder onderzoek is ook te vinden in de 60.000 dossiers op familienaam die u kunt inzien. Om digitale resultaten van onderzoek zeker te stellen voor de toekomst, ontwikkelde het Centraal Bureau voor Genealogie de website StamboomNederland (www.stamboomnederland.nl). Dit is het digitale depot voor stamboomonderzoek.

Behalve deze onderzoekresultaten zijn er allerlei andere collecties. Bijvoorbeeld de omvangrijke collecties familieadvertenties en bidprentjes. De familieadvertenties zijn in de loop der tijd geknipt uit allerlei dag- en weekbladen. Bidprentjes werden in rooms-katholieke kring ter nagedachtenis van de overledene uitgereikt bij een begrafenis.

Verder zijn er vele bronnen op microfilm te raadplegen. Belangrijk zijn ook de collectie persoonskaarten en de ‘opvolger’ hiervan, de database met gegevens van personen die na 1 oktober 1994 zijn overleden, ontleend aan de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA). Zij vormen samen het ‘centraal archief van overledenen’ en komen in blok 2 (leereenheid 4) ter sprake.

De collecties zijn (met uitzondering van enkele niet-openbare collecties, waaronder de persoonskaarten en GBA-gegevens) te raadplegen in de studiezaal van het CBG. Per dag betaalt u een kleine vergoeding voor het gebruik van de collecties.

Een groeiend aantal collecties is te raadplegen via de website van het CBG in de ‘digitale studiezaal’. De bezoeker betaalt hierin een kleine gebruiksvergoeding in de vorm van ‘eenheden’ voor het raadplegen van de collecties. U komt in de digitale studiezaal via de catalogus op de website van het CBG.

‘Vrienden’ (donateurs) van het Centraal Bureau voor Genealogie hebben gratis toegang tot de studiezaal in Den Haag en krijgen jaarlijks een aantal ‘eenheden’ om te gebruiken in de digitale studiezaal. Zij krijgen bovendien het kwartaalblad *Genealogie*, met artikelen over actuele onderwerpen en een bespreking van verschenen boeken, en het *Jaarboek*, met uitgebreidere artikelen over onderwerpen die voor de stamboomonderzoeker interessant zijn. De Vrienden, het zijn er zo’n 12.000, hebben ook korting op publicaties en diensten van het CBG. Behalve het kwartaalblad en jaarboek geeft het CBG onder andere genealogische naslagwerken en educatieve publicaties uit.

3 Verenigingen

Zoals elke hobby kent ook de genealogie verenigingen die mensen bij elkaar brengt die zich hiermee bezighouden. Ze zijn landelijk actief, gericht op een bepaalde regio of juist een bepaalde groep. De websites zijn vermeld op de linkspagina van de CBG-website www.cbg.nl.

De grootste landelijke vereniging, met zo’n 10.000 leden, is de in 1946 opgerichte Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV). Het verenigingscentrum is gevestigd in Weesp en kan op donderdagavond en ’s zaterdags — door leden — bezocht worden. Het bezit een uitgebreide documentatie: literatuur, handschriften, bidprentjes, familieadvertenties, enzovoorts. De vereniging geeft het maandblad *Gens Nostra* uit. De regionale afdelingen van de NGV organiseren maandelijks bijeenkomsten en cursussen en hebben een eigen tijdschrift. Daarnaast zijn er enkele speciale afdelingen, die zich met een bepaald onderwerp bezighouden: computergenealogie, heraldiek (familiewapens) en familieorganisaties.

Een op landelijk niveau opererende vereniging is ook het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde (KNGGW), opgericht in 1883, dat zich richt op de gevorderde onderzoeker en wat het onderzoek betreft vooral op de toonaangevende families in de Nederlandse samenleving. Zij geeft het kwartaalblad *De Nederlandsche Leeuw* uit. Het Centraal Bureau voor Genealogie beheert de collecties van dit genootschap.

Daarnaast zijn er landelijke verenigingen die zich met een bepaalde groep bezighouden, bijvoorbeeld de Vereniging Nederlandse Kring voor Joodse Genealogie (joods onderzoek) en de Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland (voor Nederlanders met Duitse voorouders).

Op een bepaalde regio richten zich verenigingen als Veluwe Geslachten (met het gelijknamige tijdschrift), de Hollandse Vereniging voor Genealogie (tijdschrift *Ons Voorgeslacht*) of het Genealogysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy (tijdschriften *Genealogysk Jierboek* en *It Beaken*). Ook bestaat een aantal genealogische tijdschriften dat een bepaalde regio als onderwerp heeft. Zo is de provincie Noord-Brabant ‘verdeeld’ tussen twee tijdschriften, waarvan het eerste het oosten en het tweede het midden en westen van de provincie voor zijn rekening neemt.

De afdelingen van de NGV en de regionale verenigingen en tijdschriften geven de gelegenheid kennis te maken met de typische eigenaardigheden van het onderzoek in zo’n streek, mensen te leren kennen die daar onderzoek doen – misschien zelfs naar dezelfde voorouders – en ervaringen en resultaten uit te wisselen.

4 Begin van het onderzoek: ‘thuis’

Wie aan stamboomonderzoek begint, verwacht dat hij al snel bij een gemeente aan moet kloppen of een archief moet bezoeken. Het begin van het onderzoek vindt echter dicht bij huis plaats. De eerste gegevens ontleent u aan kennis die bij de familie aanwezig is, papieren die in het bezit van de familie zijn. Iedereen heeft zo zijn persoonlijke documenten, bewaard op een speciale plaats, in een schoenendoos, geldkistje of map. De inhoud vormt een soort papieren familiegeheugen en kan variëren van officiële documenten tot meer persoonlijk getinte brieven en foto’s. Met de officiële documenten, een oud paspoort of rijbewijs, een trouwboekje, een persoonsbewijs, misschien zelfs van grootouders of overgrootouders kan het onderzoek starten. Bezit u dergelijke documenten niet, dan is er misschien een familielid, een oom of tante, broer of zus, die bekend staat als verzamelaar van deze familiepapieren. Bij hem of haar klopt u dan aan voor de eerste gegevens waarmee u een begin kunt maken met het schrijven van de familiegeschiedenis. Verder teruggaand in de tijd, op het moment dat het familiegeheugen als bron opdroogt, komt hier de informatie bij die gevonden wordt bij onderzoek in archieven.

De familieleden die oude documenten en foto’s bezitten, zijn misschien bereid kopieën hiervan af te staan. Of misschien mag u ze scannen of digitaal fotograferen. Zo bouwt u een papieren of digitale familiedocumentatie op.

Dat kunt u later uitbreiden met resultaten van interviews met familieleden, foto’s van en verhalen over objecten die in familiebezit zijn en over de plaatsen die betekenis hebben gehad in hun leven, bijvoorbeeld waar zij woonden en werkten. Als hulpmiddel voor het interviewen van familieleden heeft het CBG een vragenlijst op zijn website (www.cbg.nl).

De informatie die u in familiekring vindt, kan u helpen de twintigste eeuw te overbruggen. Bij het verzamelen van informatie uit de twintigste eeuw kunt u namelijk hinder ondervinden van het feit dat gemeenten deze niet geven omdat de gegevens nog niet openbaar zijn. Als u deze feiten wel krijgt, zijn er bovendien vaak kosten aan verbonden.

Wie met zijn onderzoek vóór 1900 aangekomen is, kan terecht bij een overheidsarchief waar hij zelf onderzoek kan doen. Lukt het met de familiepapieren niet voorbij 1900 te komen, dan is er de mogelijkheid

bij het Centraal Bureau voor Genealogie een uittreksel van een persoonskaart of een persoonslijst te krijgen van personen die na 1938 overleden zijn (zie hiervoor het volgende blok).

5 Eerder onderzoek

De mogelijkheid bestaat dat in het verleden een familielid al onderzoek gedaan heeft naar uw familie of naar de familie van uw voorouders. Misschien is er al gepubliceerd over de familie van een van uw kwartieren, bijvoorbeeld de genealogie van de familie van uw grootmoeder van moeders kant. Het zou dan zonde zijn om dubbel werk te gaan doen. Dit betekent niet dat u kunt stoppen met uw onderzoek. Er is controle nodig om te zien hoe betrouwbaar de informatie is. En er valt bij verder onderzoek vaak nog wel wat aan te vullen.

Wanneer iemand onderzoek gedaan heeft en hierover een boek publiceerde, zult u dit veelal in de bibliotheek van een van de genealogische documentatiecentra terugvinden. U vindt zo'n publicatie dan via de catalogus.

Daarmee vindt u de weg naar slechts een deel van de gepubliceerde gegevens. Een boek bevat vaak informatie over meer families dan de titel doet vermoeden. Daarnaast zijn de tijdschriftartikelen niet of gedeeltelijk door deze catalogi op titelniveau ontsloten.

Genealogisch repertorium

Een belangrijk hulpmiddel bij het vinden van gepubliceerde resultaten van onderzoek is het zogenaamde *Genealogisch repertorium*. Dit wordt ook wel 'Beresteyn' genoemd, naar de eerste samensteller ervan, Jhr. Mr. E.A. van Beresteyn (1876-1948). Van dit naslagwerk, dat bij archiveren en in veel bibliotheken te raadplegen is, zijn vijf delen verschenen. Het eerste deel (in twee banden) bevat verwijzingen naar de publicaties verschenen tot 1970. Daarop zijn vier supplementen gevolgd: 1970-1984, 1985-1989, 1990-1994 en 1995-1999. Het *Genealogisch repertorium* is alfabetisch ingericht op familienaam.

Het verwijst naar publicaties waarin ten minste drie generaties van een familie zijn vermeld. Dit driegeratiecriterium is door Van Beresteyn zelf geïntroduceerd en is door het Centraal Bureau voor Genealogie tot op de dag van vandaag volgehouden, aanvankelijk bij de papieren versie en tegenwoordig bij de samenstelling van de digitale opvolger ervan. Door zo'n verwijzing na te trekken, kunt u zien of er een relatie met uw familie is.

Via de website van het Centraal Bureau voor Genealogie (www.cbg.nl), is een totaalbestand van het *Genealogisch repertorium* met supplementen te raadplegen, uitgebreid met verwijzingen naar publicaties vanaf 2000. Het Centraal Bureau voor Genealogie vult het bestand doorlopend aan met nieuwe publicaties. Het is opgenomen in de catalogus, waarin u kunt zoeken door op de beginpagina www.cbg.nl de familienaam te typen in het invoerveld.

Centraal naamregister

Behalve het *Genealogisch repertorium* zijn er nog andere toegangen tot literatuur. In het verenigingscentrum van de Nederlandse Genealogische Vereniging in Weesp bevindt zich het 'centraal naamregister'. Dit is een omvangrijk kaartstelsel met literatuurverwijzingen. Een literatuurvermelding wordt hierin opgenomen als er één generatie in een publicatie

wordt vermeld. Het is dus een soort totaalindex op genealogische literatuur. Vooral bij minder frequent voorkomende familienamen kan het nut hebben dit systeem te raadplegen. U kunt het NGV-centrum ook als niet lid (maximaal drie keer) bezoeken, tegen een kleine vergoeding (zie <http://www.ngv.nl/NGVinfo/ngvcentrum.php>).

Cartotheek Van Alff

Bij het Centraal Bureau voor Genealogie bevindt zich verder nog de 'cartotheek Van Alff'. Voor dit kaartsysteem, dat is opgebouwd tussen de jaren twintig en tachtig van de vorige eeuw, zijn de publicaties uit de bibliotheek van het hiervoor genoemde Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde bewerkt, ook buitenlandse. Dit gebeurde voornamelijk volgens het driegeneratiecriterium. Daarnaast werden bij minder frequent voorkomende namen ook wel verwijzingen bij één of twee generaties meegenomen.

Contactdienst NGV en lopend onderzoek CBG

Om na te gaan of op dit moment onderzoek wordt gedaan naar een Nederlandse familie die u interesseert, kunt u gebruikmaken van de 'contactdienst' van de Nederlandse Genealogische Vereniging of de database 'lopend onderzoek' van het Centraal Bureau voor Genealogie. Het geautomatiseerde gegevensbestand van de 'contactdienst' staat ook open voor niet-leden, zowel aan de vraag als de aanbodzijde. Ga hiervoor naar de website www.ngv.nl. De database 'lopend onderzoek' van het Centraal Bureau voor Genealogie kan via de internetsite van het CBG ingezien worden. Beide systemen geven informatie over wie onderzoek doet naar een bepaalde familie, in welke plaats en in welke periode.

Onderzoekresultaten op internet

Internet raakt als genealogisch publicatiemedium steeds meer in zwang. De drempel voor publiceren op internet is laag. Je bespaart jezelf bijvoorbeeld de moeite van de drukwerkbegeleiding en de drukkosten. Publicatie in druk wordt vaak uitgesteld tot het moment waarop het onderzoek rond is. Op internet kan publicatie in principe in elk ontwikkelingsstadium plaatsvinden. De eigenaar kan zo ook reacties uitlokken van bezoekers van zijn homepage, aanvullingen of commentaar. Deze laagdrempeligheid heeft wel tot gevolg dat van de bezoeker van een homepage ofwel de gebruiker van de gegevens erop een kritische instelling wordt gevraagd. Hoe is de kwaliteit van de geboden informatie?

Zo'n homepage is in de eerste plaats te vinden via een zoekmachine als Google (www.google.com). U typt dan in het zoekscherm de naam van de familie waarin u geïnteresseerd bent en daarbij een begrip als 'stamboom' of 'genealogie'. U voorkomt daarmee treffers die niets met familiegeschiedenis te maken hebben. Een nuttige website is ook de 'Surname navigator' op <http://www.geneaservice.nl>. De Surname navigator is een zoekmachine die een aantal genealogische sites doorzoekt op een ingetypte familienaam. Daarnaast is er de rubriek 'Wie onderzoekt wie' op het Stamboomforum (www.stamboomforum.nl) die de weg wijst naar medeonderzoekers.

De website van het Centraal Bureau voor Genealogie (www.cbg.nl) geeft links naar homepages van onderzoekers. Als u in het beginscherm van de website in het vakje rechtsboven een familienaam intypt, verschijnt

als zoekresultaat — voor zover aanwezig — een of meer links naar persoonlijke homepage's. U kunt hier ook uw eigen homepage aanmelden.

6 Hebben de mormonen alles al uitgezocht?

Stamboomonderzoekers krijgen soms de vraag voorgelegd of hun onderzoek nog wel zinvol is, 'de mormonen hebben alles toch al uitgezocht'? De leden van de Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints, kortweg mormonen genoemd, houden zich vanuit hun geloofsovertuiging met genealogisch onderzoek bezig. Mormonen kennen de plaatsvervangende doop van mensen die vroeger leefden. Zij zoeken uit wie hun eigen voorouders waren, die zij vervolgens symbolisch dopen. De resultaten van het onderzoek dat door de mormonen en anderen gedaan is, staat op de website www.familysearch.org. U vindt daarop veel informatie, soms zelfs over een van uw voorouders, maar zeker niet over alle. En ook hier geldt, als bij andere gepubliceerde gegevens, dat ze gecontroleerd moet worden op hun juistheid.

Vanuit die religieuze interesse hechten de mormonen veel waarde aan het bewaren van bronnen die van nut zijn voor stamboomonderzoek. Daarom verfilmen of scannen zij die, zodat ze niet verloren kunnen gaan. Deze verfilmde of gedigitaliseerde bronnen, bijvoorbeeld de burgerlijke stand, bevolkingsregisters en kerkelijke registers, bewaren zij in Salt Lake City (Utah, Verenigde Staten). De films kunnen ook op bestelling en tegen vergoeding in de centra van de mormonen in de wereld — ook in Nederland en Vlaanderen — geraadpleegd worden. Op de website www.familysearch.org kunt u onder 'Library catalog' zoeken op onder andere plaatsnaam om te zien of er bronnen van uw gading verfilmd of gescand zijn. Dit kan bijvoorbeeld nuttig zijn bij onderzoek naar buitenlandse voorouders. Als de mormonen bijvoorbeeld microfilms hebben van bronnen uit de plaats waar uw Duitse voorouders woonden, dan kan het zinvol zijn deze ter inzage aan te vragen bij zo'n genealogisch centrum. Het Centraal Bureau voor Genealogie kan deze faciliteit door een overeenkomst met de mormonen ook bieden. U kunt de films bij het CBG aanvragen en in de studiezaal in Den Haag inzien.

7 Vastleggen onderzoek

Eenmaal aan de slag met uw onderzoek krijgt u allerlei gegevens. In het begin is dit allemaal nog wel te overzien. Maar al snel zal de hoeveelheid toenemen en ontstaat er behoefte aan een systematische ordening, om overzicht te houden en gegevens snel weer terug te kunnen vinden.

Een goede administratie is niet alleen vanwege de toegankelijkheid van uw materiaal van waarde. U houdt ook overzicht van wat u al gedaan heeft. Veel genealogen wisselen perioden van 'stamboomactiviteit' af met perioden waarin het gezin, het werk of een andere hobby tijd vragen. Als na zo'n periode van 'stamboomrust' de draad weer opgepakt wordt, kunt u aan de administratie zien waar u bent gebleven. Bovendien biedt een goede administratie, op het moment dat u de fakkel overdraagt aan iemand anders, uw opvolger de gelegenheid uw onderzoek te 'lezen', te zien welke stappen u heeft gezet en de kwaliteit ervan te beoordelen.

Een goed bruikbare opzet van de familieadministratie is de 'drietrapsra- ket' logboek, notitieboek en gezinsboek. Dat kan in papieren vorm of in de computer, met hulp van een tekstverwerker of in een database. Veel stamboomonderzoekers gebruiken tegenwoordig een speciaal computer- programma bij hun onderzoek. Sommige van deze programma's hebben de mogelijkheid op dezelfde manier het onderzoek bij te houden (zie de volgende paragraaf).

Logboek

In het logboek tekent u kort aan welke bronnen u heeft onderzocht. U noteert hierin de bezochte (archief)instelling of website en de datum van het bezoek. Daarna vermeldt u één voor één de geraadpleegde bronnen, met vindplaats (het nummer uit de archiefinventaris, de plaats op de website) en een korte omschrijving. U geeft verder aan wat u gezocht heeft en (heel beknopt) het resultaat hiervan. Ook als niets gevonden is, wordt dit aangetekend! Ten slotte verwijst u naar de bladzijden in het notitieboek waarin de vondsten opgetekend zijn. Omdat de verschil- lende bronnen in volgorde van raadpleging zijn vermeld, is de aanpak van het onderzoek later goed te reconstrueren.

Notitieboek

In het notitieboek, het tweede onderdeel van het administratiesysteem, wordt tijdens het onderzoek, bijvoorbeeld in de studiezaal van een archief, de gevonden informatie opgeschreven. Dat kan een schrift, notitieblok of ringband zijn, maar ook een document in een tekstver- werkingsprogramma. Sommigen vinden het prettig om eerst kladaante- keningen te maken, om deze vervolgens in het net uit te werken.

Noteer de informatie in de volgorde waarin u het vindt. De bladzijden in het notitieboek worden opeenvolgend genummerd. Een voordeel van een notitieboek is dat u er ook informatie in kunt opnemen waarvan u vermoedt dat u er in de toekomst iets aan heeft. Werkt u bijvoorbeeld het register met akten van een notaris door op zoek naar gegevens over uw voorouders, dan komt u misschien informatie tegen van personen waarmee u verwantschap veronderstelt zonder dat dit al aan te tonen valt. De gegevens neemt u over in uw notitieboek, om er later op terug te kunnen vallen. Het notitieboek zelf geeft u een volgcijfer of volglet- ter, evenals de notitieboeken die volgen.

Vooraf om te voorkomen dat u bij het overschrijven fouten maakt, is het verstandig zoveel mogelijk direct in het net te werken. Bovendien kost deze methode uiteindelijk minder tijd.

Van wat u vindt, maakt u een korte samenvatting, waarin u de belang- rijkste informatie overneemt. Het samenvatten vergt enige oefening. Belangrijke of opvallende passages neemt u letterlijk over. Dat geldt ook voor delen van de tekst die u niet begrijpt en waarvan u denkt dat ze van belang zijn. Later, als u wat meer ervaring heeft, of nadat u zo'n tekst aan een oude rot in het vak heeft voorgelegd, kan de strekking ervan u duidelijk worden.

Gezinsboek

De informatie uit het notitieboek verwerkt u in papieren 'gezinsbladen' of in uw genealogische computerprogramma bij het betreffende gezin. Er bestaan voorgedrukte gezinsbladen. Deze zijn bijvoorbeeld verkrijg- baar bij het Centraal Bureau voor Genealogie en verschillende verenigin- gen. Hierop kunt u de genealogische basisgegevens van ouders en kinde- ren kwijt. Aanvullende informatie kunt u opnemen in een ringbandblad

dat u achter het bijbehorende gezinsblad stopt. De gegevens uit het notitieboek die voor het betreffende gezin van belang zijn, neemt u over in het gezinsblad. U neemt daarbij een verwijzing naar de bladzijde in het betreffende notitieboek op. De gezinsbladen worden gerangschikt op kwartiernummer (bij een kwartierstaat) of in de volgorde van uitwerking, op generatienummer (bij een genealogie of parenteel).

Deze administratie in drie delen kan elke onderzoeker naar persoonlijk inzicht aanpassen en uitbouwen. Iedere genealoog ontwikkelt in de loop der tijd een vorm van administratie die hem of haar het beste past. Sommigen zullen er bijvoorbeeld de voorkeur aan geven de onderdelen logboek en notitieboek te integreren.

Fotokopieën van bronnen kunt u (voorzien van bronvermelding) eveneens op kwartiernummer of generatienummer opbergen in mappen. Hetzelfde doet u op digitale manier met scans: ze komen in digitale mappen. In het notitieboek en in de gezinsbladen wordt aangetekend dat u de betreffende kopie of scan bezit.

De verwerking van de gegevens in de gezinsbladen is ook het moment waarop u het onderzoek evalueert. Nadenkend over het gevondene ziet u openingen voor verder onderzoek. Deze kunt u aantekenen op een lijstje 'te doen', dat u gebruikt bij de voorbereiding van een archiefonderzoek. Genealogische computerprogramma's bieden vaak ook de mogelijkheid bij een persoon of gebeurtenis aan te geven wat 'te doen' is. Het voorbereiden van een dagje onderzoek is belangrijk. U schrijft op een lijstje wat u van plan bent te gaan doen. Doet u dit niet, dan is de kans groot dat u, eenmaal ondergedompeld in het onderzoek, vergeet wat u allemaal wilde gaan uitzoeken in het archief.

8 Genealogische computerprogramma's

Voor de verwerking van genealogische gegevens zijn, zoals hiervoor al meerdere keren ter sprake kwam, computerprogramma's beschikbaar. Steeds meer onderzoekers stappen met de laptop onder de arm de studiezaal van een archief binnen.

Voor de verwerking van genealogische gegevens is de computer bij uitstek geschikt. In een stamboomprogramma wordt per persoon, volgens een vast stramien, een aantal gegevens genoteerd en deze persoon krijgt vervolgens een plaats in een netwerk van relaties. Een dergelijk gegevensbestand biedt direct de mogelijkheid de onderliggende relaties tussen de personen zichtbaar te maken.

Er is een groot aantal stamboomprogramma's op de markt. Een keuze hieruit wordt bepaald door de beschikbare hardware en door uw persoonlijke voorkeur.

In de eerste plaats is de gebruikersvriendelijkheid van belang: de overzichtelijkheid van het invulscherm, de aanwezigheid van een goede handleiding en ondersteuning (telefonisch of schriftelijk) bij vragen of problemen.

In de tweede plaats moet gekeken worden naar de invoermogelijkheden: is genoeg ruimte gereserveerd voor de gegevens, is een bronvermelding bij elk gegeven mogelijk, kan 'vrije' tekst worden toegevoegd (bijvoorbeeld een samenvatting van een akte)?

Wat de uitvoermogelijkheden betreft, kunt u letten op de resultaten van de uitvoer in lijst en tabelvorm van stamreeks, kwartierstaat, genealogie of parenteel en naar de mogelijkheid om uit te voeren in het formaat van een van de tekstverwerkingsprogramma's of html (de opmaaktaal van internet).

Verder moet u kijken naar de mogelijkheid om informatie uit te wisselen met andere programma's via het zogenaamde Gedcom-protocol (Gedcom = genealogical data communication). Gedcom zorgt ervoor dat de gegevens uit het ene programma zonder moeite naar een ander programma overgebracht kunnen worden. Hierdoor is het mogelijk van het ene op het andere programma over te schakelen, bijvoorbeeld omdat een beter programma op de markt is gekomen, of omdat u gebruik wilt maken van bepaalde mogelijkheden die een ander programma heeft. De gegevens hoeven dan niet opnieuw ingetypt te worden.

Ook de taal van het programma is van invloed op de keuze. Een buitenlands programma geeft vaak complicaties bij de invoer of de uitvoer. Zo beperkt de uitvoer in tekstvorm zich meestal tot die buitenlandse taal. Bovendien worden in Engelstalige programma's de meerledige Nederlandse namen, en dat zijn er nogal wat, meestal op het tussenvoegsel gesorteerd. Van den Berg komt dan onder de V en De Vries onder de D. Een aantal Nederlandstalige programma's heeft overigens de mogelijkheid de tekst in een vreemde taal uit te voeren.

Daarnaast zijn er extra's die bij kunnen dragen aan de aantrekkelijkheid van een programma: een kalender, statistieken, adresetiketten, enzovoorts. En natuurlijk is de prijs van belang. De aanschafprijs varieert. Een enkel programma is gratis, de duurdere kosten rond de 100 euro. Los van alle 'toeters en bellen' die een programma kan hebben, zijn er bepaalde minimumeisen waaraan het moet voldoen: voldoende ruimte voor gegevens, mogelijkheid van bronvermelding, van aantekeningen bij elke gebeurtenis en van gegevensuitwisseling. Er moet voldoende ruimte zijn om gegevens in te voeren: het moet niet zo zijn dat namen, beroepen en plaatsen wegens onvoldoende ruimte afgekort moeten worden. Verder is het noodzakelijk aan te kunnen geven hoe men aan bepaalde gegevens gekomen is, liefst bij elk feit (geboorte, huwelijk, overlijden).

Als we uitgaan van deze minimumeisen en daarbij overwegen dat velen de voorkeur zullen geven aan een Nederlandstalig programma, dan komen de vier meest gebruikte Nederlandse programma's voor vergelijking in aanmerking:

- 1 Aldfaer (gratis programma, te downloaden vanaf www.aldfaer.org),
- 2 Hazadata of Haza-21 (demo op www.hazadata.com),
- 3 Pro-Gen (demo op <http://www.pro-gen.nl>),
- 4 GensDataPro, van de computerafdeling van de Nederlandse Genealogische Vereniging (demo op <http://gensdatapro.ngv.nl>).

Het Centraal Bureau voor Genealogie heeft een informatiefolder *Aanschaf genealogische computerprogramma's* beschikbaar (te downloaden van www.cbg.nl).

9 Verantwoording gevonden gegevens: eerder onderzoek

Een van de grondbeginselen van het genealogische handwerk is 'verantwoord je gegevens'. Aangeven waar de informatie vandaan komt, is in de eerste plaats voor uzelf van belang. U heeft zo een geheugensteuntje: 'wat heb ik al gedaan en hoe kwam ik er ook al weer aan'. Bovendien helpt het u en anderen bij de kwaliteitsbeoordeling van uw informatie en de conclusies die u er uit trekt tijdens uw onderzoek.

Deze cursus zal veel aandacht besteden aan deze elementaire vaardigheid bij genealogisch onderzoek. Basisregel hierbij is dat u verwijst naar wat u zelf hebt gezien. neemt u bijvoorbeeld een geboortedatum over uit een gedrukte publicatie, dan verwijst u pas in de tweede plaats naar

de archiefbron waaruit de auteur dit heeft overgenomen. Uw eerste bron is het boek dat u heeft geraadpleegd. De manier waarop de auteur met zijn informatie is omgegaan, de al dan niet betrouwbare indruk die het onderzoek bij u achterlaat, kan voor u aanleiding zijn de gegevens aan de bron zelf te controleren. Die heeft u als bron van uw bron genoteerd. Dat is dan bijvoorbeeld een geboorteakte of een geboortedatum in een doopboek (die dan bij nader onderzoek een doopdatum kan blijken te zijn).

Bovendien doet u daarbij de auteur recht, los van de vraag of u volgens het auteursrecht hiertoe verplicht bent. De auteur heeft vaak veel tijd gestoken in het verzamelen, interpreteren en verwerken van de informatie. Het is niet netjes zijn of haar werk of delen ervan zomaar over te nemen zonder te laten zien wie u hiervoor erkentelijk moet zijn.

In dit blok bespreken we gepubliceerde informatie, op papier en op internet. Het is goed om hierbij een consequente manier van *literatuurvermelding* te gebruiken. In deze cursus sluiten we aan bij een manier van beschrijven die in de Nederlandse geschiedwetenschap gebruikelijk is. Genealogisch onderzoek is tenslotte een historische discipline.¹

Bij overname uit een *boek* vermeldt u auteur, titel, plaats en jaar van uitgave en bladzijde waarop het gegeven voorkomt: B. Schrijver, *Titel* (Plaats van uitgave Jaar van uitgave) bladzijdenummer(s).

Bijvoorbeeld: A.J. Pauken, *Genealogie van het teutengeslacht Frederiks* (Wittem 1993) 28. Heeft u meer verwijzingen naar dit boek, dan kort u het af: Pauken, *Teutengeslacht Frederiks*, 44.

Neemt u informatie uit een *tijdschrift* over, dan vermeldt u auteur, titel artikel, titel tijdschrift, jaargang, jaar van uitgave, bladzijden die het artikel beslaat en de bladzijde waarvan gebruik is gemaakt: B. Schrijver, 'Titel artikel', *Titel tijdschrift* jaargang (jaar uitgave) nummers van eerste en laatste bladzijde van het artikel, bladzijde(n) waar de informatie vandaan komt, voorzien van ald. (wat staat voor 'aldaar').

Een voorbeeld: H.M.G. Doeglas, 'Genealogie Doeglas (Schotten of Friezen?)', *Gens Nostra* 44 (1989) 382-394, ald. 390. De titel van een boek of tijdschrift wordt dus gecursiveerd. De titel van een artikel uit een bundel of tijdschrift komt tussen aanhalingstekens.

Lastiger wordt het wanneer u gebruikmaakt van op internet gepubliceerde gegevens. Internet is een publicatiemedium dat constant in beweging is. Nadat een genealogie op internet is gepubliceerd, kan een auteur een tekst of bestand gemakkelijk wijzigen. Het is daarom van belang aan uw literatuurverwijzing een datering toe te voegen. Als de auteur op een correcte wijze zijn gegevens presenteert op internet heeft hij een datum gegeven van de laatste bewerking ('update'). Bovendien vermeldt u de datum waarop u de pagina heeft geraadpleegd.

Een literatuurverwijzing naar een *homepage* bevat dan de volgende gegevens: auteur, titel deelpagina, titel pagina, publicatiemedium,

1. Deze vorm van annoteren vindt u terug in P. de Buck e.a., *Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk* (10e druk; Baarn 2002) 105-132 en bij de cursus *Cultuurwetenschappelijke vaardigheden 1. Vademecum* (Heerlen 2010) 212-238.

adres, datum update, datum raadpleging. Als het om een lange pagina gaat, met een grote hoeveelheid tekst kunt u voor de duidelijkheid nog een nadere aanduiding toevoegen, bijvoorbeeld generatienummer en naam. Alleen een generatienummer is onvoldoende, omdat dit in een vernieuwde versie gewijzigd kan zijn.

Voorbeeld: E.M. Habben Jansen, 'Oskam', *Genealogische pagina's Habben Jansen*, internet (<http://home.planet.nl/~emhabben/genoskam.htm>), update 2 nov. 2004, geraadpleegd 29 juli 2008 . Bij een volgende verwijzing: Habben Jansen, 'Oskam', Vb Jan Oskam (1767-1846).

OPGAVE 2.1

Ga naar de website www.archiefnet.nl. Zoek daar de website op van het regionale historische centrum in Zeeland. U wilt liefst op zaterdag het archief bezoeken, kan dat?

OPGAVE 2.2

Welke publicaties zijn er met informatie over de familie De Kwaadsteniet? En waar kunt u die inzien? Raadpleeg hiervoor de catalogus van het Centraal Bureau voor Genealogie op de website www.cbg.nl.

OPGAVE 2.3

Een van uw voorouders heet Cornelis van Kleinwee. Hij is geboren in Hoogland in 1865. Kijk op de website van de Nederlandse Genealogische Vereniging www.ngv.nl of er anderen zijn die onderzoek doen naar zijn familie.

OPGAVE 2.4

U doet onderzoek naar de joodse familie Waterman uit Amsterdam. Kijk of er in de catalogusrubrieken 'Lopend onderzoek' en 'Homepages' op de CBG-website (www.cbg.nl) medeonderzoekers naar deze familie zijn.

OPGAVE 2.5

(Vrije opdracht)

Ga naar de website van het computerprogramma Aldfaer (www.aldfaer.org). Download het programma, installeer het en voer de gegevens van uw papieren kwartierstaat (opgave 1.1, leereenheid 1) in het programma in.

Het programma bevat een uitgebreide handleiding onder 'Help'. Voor deze opgave is het hoofdstuk 'Stap voor stap' nuttig, in het bijzonder de paragrafen 'Een stamboom openen' en 'Gegevens invoeren'.

Maak daarna vanuit het programma een tekstrapport in de vorm van een kwartierstaat via een van de icoontjes in de menubalk.

NB Heeft u reeds een ander genealogisch computerprogramma in gebruik, dan kunt u de opgave ook daarin maken.

ZELFTOETS

- 1 Wat zijn toegangen tot gedrukte genealogische literatuur?
 - a het 'Genealogisch repertorium' en de rubriek 'lopend onderzoek' op de CBG-website
 - b de rubriek 'homepages' op de CBG-website en het 'Centraal naamregister' van de NGV
 - c de rubriek 'lopend onderzoek' op de CBG-website en het 'Centraal naamregister' van de NGV
 - d het 'Centraal naamregister' van de NGV en het 'Genealogisch repertorium'
- 2 Welke van de volgende bewering is juist?
 - a Elke gemeente is aangesloten bij een streekarchief of streekarchivariaat.
 - b Elke provinciehoofdstad heeft een streekarchief, waar het provinciale rijksarchief in ondergebracht is. Uitzondering is Den Haag, dat herbergt het Nationaal Archief, waarin het voormalige Rijksarchief in Zuid-Holland is opgenomen.
 - c Elke provinciehoofdstad heeft een regionaal historisch centrum, waarin het provinciale rijksarchief is ondergebracht. Uitzondering is Den Haag, dat herbergt het Nationaal Archief, waarin het voormalige Rijksarchief in Zuid-Holland is opgenomen.
 - d Alle waterschappen hebben hun archieven in beheer gegeven bij een streekarchief of streekarchivariaat.

TERUGKOPPELING

Antwoorden op de zelftoets

- 1 d
- 2 c

Uitwerking van de opgaven

- 2.1 Het regionale historische centrum in Zeeland heet Zeeuws Archief en is gevestigd in de provinciehoofdstad Middelburg. Op de website www.zeeuwsarchief.nl klikt u op de link 'Over ons' aan de bovenzijde van de pagina rechts. Vervolgens kunt u lezen dat het Zeeuws Archief geopend is op de eerste zaterdag van de maand.
- 2.2 Typ op de website www.cbg.nl de familienaam in het zoekscherm rechtsboven. Let op, het voorvoegsel moet achter de naam, gescheiden door komma en spatie, dus: 'Kwaadsteniet, de'. Er verschijnt een scherm met groene en grijze knoppen. De groene knoppen geven een positief resultaat weer. Rechts bovenaan staat de knop 'Genealogisch repertorium'. Klik op de button en in het volgende scherm op 'details' om meer informatie te krijgen. Er blijkt een boek geschreven over een familie De Kwaadsteniet, verschenen in 1993. Daarnaast zijn er nog boeken en tijdschriften waar ten minste informatie over drie generaties De Kwaadsteniet staat. Uit de titels van de boeken is dat niet op te maken. De meeste boeken en tijdschriften zijn in te zien in de studiezaal van het Centraal Bureau voor Genealogie, zoals uit de tekst boven het zoekresultaat opge maakt kan worden.

Als u teruggaat naar het scherm met de groene en grijze buttons en klikt op de button 'Bibliotheek familienaam' ziet u dat het boek over de familie De Kwaadsteniet in de bibliotheek aanwezig is. In de details staat meer informatie, onder andere een boekbespreking met het een en ander over de herkomst en verspreiding van de naam.

Probeer het zoeken in de catalogus ook eens op enkele namen die u interesseren.
- 2.3 Op de website van de Nederlandse Genealogische Vereniging (www.ngv.nl) klikt u op de link 'bronnen' op de groene balk. Er verschijnt een scherm met zoekmogelijkheden. Vul 'Kleinwee' in het zoekscherm in en vink 'Contactdienst' aan. Nadat u de button 'zoeken' heeft ingedrukt, verschijnt als resultaat een lijstje met de naam. Klik op een van de naamvermeldingen en er komt meer informatie over de inzender die onderzoek hiernaar doet. Om een e-mail naar de onderzoeker te kunnen sturen, moet u geregistreerd zijn op de website. Daarvoor hoeft u geen lid te zijn. Registreren kan via 'Registreer u nu!' in de rechterkolom.
- 2.4 Op de website www.cbg.nl, via de link 'bronnen' op de groen balk, typt u in het zoekscherm de naam Waterman in. Vink vervolgens de 'Contactdienst' aan en druk op 'zoeken'. Er is een verwijzing naar een homepage. Bij het raadplegen van deze homepage blijkt dat het om een joodse familie uit Amsterdam gaat. In het lopend onderzoek heeft zich een onderzoeker gemeld uit Franeker. Om er achter te komen of het om 'uw' familie gaat, kunt u via e-mail met deze onderzoeker contact opnemen.



- 2.5 Aldfaer is een gratis programma. Als u later besluit voor een ander programma te kiezen, kunt u de gegevens via een gedcom-uitvoer overzetten naar een ander programma.